

nes og antinazisternes muligheder i den givne »nationale opportunitetsstruktur«, betydningen af »politisk militans« samt bevægelsernes internationale forbindelse, og det er ærlig talt meget spænden-

de. Karpantschof har skrevet en meget anbefalelsesværdig bog, der dygtigt trækker på både de historie- og samfundsfaglige metoder.

Søren Hein Rasmussen

## REGIONAL- OG LOKALHISTORIE

Per Karlsson, Jørgen Vogelius og Eva Tønnesen: *Roskilde Bys Historie*, bind 3: 1850-1970. (Historisk Samfund for Roskilde Amt, Roskilde Museums Forlag, 1998). 410 s., 650 kr. for bind 2 og 3 (sælges kun samlet).

Mange større og mindre danske byer får i disse år en ny byhistorie med en fremstilling af byens historie på alle områder. Måske med det fromme håb, at kendskab til udviklingen fra de ældste tider til i dag vil være med til at kvalificere en diskussion af den fremtidige udvikling. For beboerne i byerne skal nok købe de nye byhistorier – interessen kan man ikke klage over. Hvor der tidligere skulle meget runde jubilæer til, før byrådet tog sig sammen til at få en stor fremstilling af byens historie, så er det i dag ikke en nødvendighed. Der er næsten gået automatik i fremstillingen af byhistorier: Når de andre har en, så må vi også. Således har vi nye byhistorier – ofte i flere bind – fra byer som Århus, Aalborg, Viborg, Esbjerg, Vejle, Silkeborg, Middelfart m.fl. Det er der ingen grund til at beklage sig over. De samlede værker har deres kvalitet i, at forfatterne søger at se en bys udvikling i en sammenhæng, at komme rundt om en række forhold af betydning for den bestemte bys udvikling og dermed også både lave nye grundstudier i kilderne og anvende resultater fra et utal af artikler i

de mange lokalhistoriske monografier, årbøger og lignende.

Ser man derimod på byhistorierne ud fra et ønske om at udtrække nye tendenser og metodikker i historiefaget, skal man ikke regne med at blive overbebyrdet med epokegørende nyskabelser. Byhistorierne er traditionelt kronologisk opbyggede, og intentionen om at nå rundt om helst alle forhold i byen giver besværligheder, når lokalpolitik, sociale forhold, kulturliv, byplanlægning og alle mulige andre emner skal bringes til at »tale sammen«. Det er faktisk svært at have det hele med og helst på én gang!

Det er sandsynligvis også derfor, at man ikke i byhistorierne ser de store nyudviklinger inden for historieskrivningen. De mange byhistorie-skrivere (og her tænkes på de dele af byhistorierne, der omhandler de sidste par hundrede års historie) kigger også hinanden over skuldrene, så afsnittene får et ensartet præg fra by til by – eksperimenter kaster man sig ikke ud i. Og det skal man måske heller ikke, eftersom byhistorien først og fremmest skal virke i det lokalområde, den dækker. Det er her, der skal tilfredsstilles kunder. Det er måske simpelthen en lidt konservativ form for historisk fremstilling.

Roskilde er også med på byhistorietendensen, og med dette bind 3 følger byen og dens historiske institutioner sig fint ind i rækken af nye byhistorier. Ge-

nerelt en velskrevet tekst, gode billeder og et pænt, gedigent grafisk udtryk uden store udskejelser. Ligesom man en gang imellem kunne ønske sig eksperimenter med indholdet, så kunne mange byhistorier også være mere grafisk spændende. Men her gør konservatismen sig nok også gældende. Det skal først og fremmest se solidt og pænt ud.

Redaktionen har valgt at undlade henvisningsnoter, formodentlig fordi man er bekymret for, at teksten skal komme til at se for videnskabelig ud. Det er en beklagelig bekymring, idet det i hvert fald efter denne anmelders erfaring ikke er noget problem for »den almindelige læser« at læse tekster med noter, og at det er en fordel med notehenvisningerne, når man ønsker at læse/studere videre i et bestemt emne, turde være evident. Redaktionen har i nogen grad rådet bod herpå ved at inkludere en litteraturvejledning sammen med den egentlige litteratur- og kildeliste.

Bogen er delt i tre afsnit med hver sin forfatter. Museumsinspektør Per Karlsson behandler perioden 1850-1917 med hensyn til industri, handel, håndværk, transport og lignende, mens lektor Jørgen Vogelius behandler det offentlige liv i samme periode, dvs. bystyret, skole- og kirkeforhold, forsorg, brandvæsen, militær osv. Tredje afsnit om perioden 1917-1970 er skrevet af arkivleder Eva Tønnesen.

Denne opdeling giver bogen et lidt uensartet præg. Det bliver især tydeligt, når man når frem til Eva Tønnesens afsnit, hvor byens udvikling på alle områder er skrevet sammen i en letflydende tekst, og hvor den enkelte roskilde og hendes hverdag i højere grad kommer med i fremstillingen. Væsentlige emner som fritid og kultur er også i langt højere grad en del af fremstillingen efter 1917, mens det er sært fraværende for perioden 1850-1917.

I bogens første del beskrives foran-

dringerne for handelen i anden halvdel af 1800-tallet. Købmandsgårdene blev utidssvarende, fra at være en stor samlet forretning med bryggeri, brænderi og landbrug tilknyttet skete der en indskrænkning i aktiviteten, og især foderstofhandelen kom i centrum. Handelen havde været fremmet af et godt kornmarked, men med omlægningen til animalsk landbrug faldt også denne forretning bort. En anden forandring skete inden for transporten, hvor dampskibsfarten på fjorden blev overtaget af jernbanen. Jernbanetrafikken medførte mange rejsende til byen og dermed muligheder for det roskilde erhvervsliv. Det troede man i hvert fald, men det viste sig, at betydningen for gæstgiverier og næringsdrivende var begrænset, idet de fleste blot var gennemrejsende. Også transportmuligheder med postvogne og lignende beskrives nøje, og det er helt tydeligt, at forfatteren her må have speciel interesse og viden.

I andet afsnit kommer vi så ind på det kommunale styre. Detaljeret bliver kåringsvalg og valg til byrådets mindre og større halvdele beskrevet og endelig også valg efter forholdstalsmetoden. Med hensyn til rigsdagsvalgene var kredsen yderst vægelsindet, og flertallet skiftede mellem Venstre og Højre i slutningen af 1800-tallet. På det amtslige plan bringer den ganske fornøjelige historie om storbedrageren, amtssekretær Carl Theodor Ibsen, kød og blod på tiden. Det lykkedes Ibsen at lave underslæb for så meget som 245.000 kroner mellem 1867 og 1889, og skønt han forsøgte at undslippe til Amerika, da bedrageriet blev opdaget, blev han dog pågrebet og idømt tre års tugthus. Der gøres rede for skoleforholdene, men set ovenfra, der mangler nogle skolehistorier. Ligeledes beskrives fattighjælpen og de forskellige filantropiske initiativer, sygdomsforholdene samt – i et ganske grundigt afsnit – brand- og andre korps.

Perioden 1917-1970 er delt i flere mindre afsnit. Det første underafsnit går til 1928. Eva Tønnesen betegner perioden som karakteriseret ved opnåelse af større frihed, politisk, kirkeligt og handelsmæssigt. De elleve år beskrives på alle områder, lige fra den første folkevalgte borgmester, den konservative J. Chr. Sørensen til langdistanceløberen Hartington Andersens danmarksmesterskaber i 1920'erne. Grunden til, at næste delafsnit begynder 1929, er et systemskifte i byens politiske styre, idet socialdemokraten, redaktør Valdemar Nørregaard satte sig i borgmesterstolen. Perioden var ellers præget af krisen med store anlægsarbejder med statstilskud for at afhjælpe arbejdsløsheden. Også i dette afsnit når forfatteren at få både sundhed, sygdom, holdninger, oplysning, boligforhold mv. med, så indtrykket af, hvordan det var at bo i Roskilde træder frem i teksten. Linien fortsættes i afsnittet om besættelsestidens Roskilde, hvor de vanskelige forhold med forordninger, restriktioner og rationering beskrives levende, og ligeledes efterkrigstiden og udviklingen imod og i velfærdssamfundet. Gennem 1950'erne udviklede Roskilde sig til et erhvervs- og befolkningsmæssigt center, en udvikling, der fortsatte i 1960'erne, hvor tilflytterne – ikke mindst med arbejde i Københavnsområdet – kom til at spille større og større rolle og var med til at forandre den gamle købstad. Fremstillingen slutter med kommunesammenlægningen 1970, et meget ofte anvendt slutpunkt for byhistorierne. Det er naturligvis også det nemmeste at stoppe her, for med neddragelsen af landkommunerne kompliceres forholdene en del, men det ville nu også være rart med en beskrivelse af 1970'erne, 1980'erne og i hvert fald noget af 1990'erne.

Alt i alt må det dog afslutningsvis understreges, at roskildenserne sagtens kan være både glade og tilfredse med

dette tredje bind af den nye byhistorie. Her sættes massevis af forhold i byens historie på plads, og når det sker på en ganske velskrevet facon, skal man ikke klage.

*Poul Porskær Poulsen*

Claus Bjørn: *Knuthenborg park. Danmarks største herregårdspark og dens skabere*. (Knuthenborg park, 1999). 131 s., 378 kr.

Claus Bjørns bog handler ikke meget om giraffer og antiloper, men i stedet om skabelsen af landets største landskabelige herregårdspark på ca. 800 tønder land. Bogens hovedkapitel omhandler greve Eggert Christopher Knuth og tilblivelsen af parken i årene mellem 1864 og 1874. Det indrammes af kortere kapitler om Knuthenborgs historie før Eggert Knuth, om parkens buske og træer og om parken efter Eggert Knuths tid.

Bogens første kapitel har sin styrke i behandlingen af landboreformerne og greve Frederik Marcus Knuths tid i første halvdel af det 19. århundrede. Grevskabets skabelse skildres på baggrund af den eksisterende litteratur – og derfor med de samme huller, der har været helt siden Bobé, Graae og Jürgensen Westh. Jeg kunne godt have ønsket mig et overblik over grevskabets udstrækning sidst i 1700-tallet, og jeg irriteres over et par småfejl: baroniet Conradsborg lå ikke på Lolland, men på Sjælland, og der blev under enevælden oprettet væsentlig mere end 18 grevskaber og 14 baronier.

Allerede greve Frederik Marcus Knuth, der ejede godset 1836-56, havde store planer og han påbegyndte så småt opførelsen af et mægtigt slot, tegnet af L.A. Winstrup. Claus Bjørns bog bringer både tegningerne til dette slot og tre senere, ligeledes urealiserede, projekter i bogen. Disse illustrationer er overordentlig interessante – om end den nu-